

DOI: 10.7596/taksad.v3i4.411

İlminskiy'nin Projeleri ile Parçalanmış Türkistan'da Yeniden Birlik Çalışmaları Üzerine Görüş ve Öneriler

Enver KAPAĞAN*

Öz

Günümüzde Türk topluluklarının yaşamış olduğu İslam Coğrafyasında iç ve dış kaynaklı birçok sorun yaşanmaktadır. Rusların nüfuzu altına giren Türk topraklarında uygulanan politikalar ve özellikle de N. İlminskiy'nin projeleri son yüzyıl içerisinde sorunları daha da derinleştirmiş ve Türk dünyasında bazı irtibat kopuklukları ve bölünmeler meydana getirmiştir. Bu sorunu çözümlenmenin yegâne yolu kendi içlerinden çıkacak bir lider devlettir. Bu da Osmanlı'nın varisi olan Türkiye Cumhuriyeti olarak gözükmektedir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti, her şeyden evvel Osmanlı'nın bıraktığı miras ve kendi köklü geçmişi ile en tecrübeli Türk devleti konumdadır. Bunun yanında Türkiye, ekonomik ve stratejik olarak hem Doğu hem de Batı ile yakın ilişkiler içerisinde olmasından dolayı avantajlıdır. Fakat buna vesile olacak bir güce ulaşması için öncelikle Türk Dünya'sı ile kuvvetli bağlar kurup ilişkilerini geliştirmelidir. Bunun için ise Türk Dünya'sı ile atması gereken karşılıklı adımlar vardır. Bu aynı zamanda tarihi bir sorumluluktur.

Bu çalışmada geçmişi bir olan Türk Dünyası'nın geleceğinin de bir olması için yapılması gerekenler ile özellikle dil ve edebiyatta yakınlaşmanın zarureti ve bu yolda atılması gereken diğer adımların neler olduğu incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sovyet Politikaları, Türk Dünyası, İlminskiy, Türkistan, Türk Birliği.

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Kastamonu, enverkapan@hotmail.com; ekapagan@kastamonu.edu.tr

Some Opinions and Suggestions on the Endeavor for Reunion in Turkestan Fallen Apart Because of Ilminsky Projects

Abstract

There have been many problems in Turkish World caused by both internal and external elements. The policies being implemented in Turkish lands that came under the influence of Russians and especially N. Ilminsky's projects have made the problems bigger and created profound disconnection and separation in Turkish World over a century. The only way to solve this problem is a leader state rising from Turkish geography. As the leader state, Turkish Republic seems to be best as with its Ottoman roots. The heritage coming from Ottoman State makes Turkish Republic as the most experienced Turkish State. In addition to this, Turkey is advantageous because of having close relations with both The East and The West economically and strategically. However, before having the role to conduce prosperity, Turkish Republic should develop powerful relations among Turkish World in advance. For this, there are many mutual priorities to be dealt with. This is also a historical responsibility.

In this study, the requirements for the unity of the Turkish People's future, the necessity of convergence especially in language and literature and the methodology of this approach are going to be discussed.

Keywords: Soviet Policies, Turkish World, Ilminsky, Turkestan, Turkish Unity.

Giriş

Türkler, tarihin en eski kavimlerinden biri olarak geniş bir coğrafyaya hükmetmiş, birçok imparatorluklar kurmuş bir millettir. Çok zengin bir mirasa sahip bu milletin neslinden gelenler farklı coğrafyalarda farklı isimlerle bağımsız birer devlet olarak ya da özerk bölgelerde yaşamlarını sürdürmektedirler (Buran-Alkaya, 1999: 19-50).

Bugün Sovyetler Birliğinden koparak bağımsızlıklarını ilan eden Türkistan Türk devletleri, Ruslar bölgeyi işgal etmeden önce bir arada farklı hanlıkların idaresinde hayatiyetlerini devam ettirirler. Ruslardan önce Türkistan'daki tüm Türk boyları aynı dini paylaşırlar, aynı kültürü yaşarlar ve aynı dilin farklı şivelerini konuşurlar. Bu yüzden her ne

kadar iç çekişmeler ve komşularla kavgalar neticesinde farklı hanlıkların hâkimiyetine girseler de milli ve manevi unsurlar noktasında bir bozulma söz konusu olmaz. Ancak ekonomik ve sosyal yaşam koşullarında iyileşme veya kötüleşme söz konusu olur. Fakat Ruslarla beraber asimilasyon ve sömürü politikaları yüzünden dinde bozulma, kültürde yozlaşma ve dilde asimile baş gösterir. Bunun sonucunda milli ve manevi kimlik noktasında sıkıntılar ortaya çıkar.

Ruslar, bilinçli bir politika ile arzu ettiklerine ulaşmak isterlerken, silahla istila etmenin yanında, yerleşik hayata geçirme, okuma yazma öğretme veya modernleştirme bahanesi ile her çağda ayrı bir noktadan yaklaşarak kendini halka kabul ettirmeye çalışır. Rusların Türk dünyası üzerindeki emelleri çok daha eskiye dayanır. Ruslar, 15. Yüzyıldan itibaren gözünü Türkistan topraklarına dikmiştir (Kamalov, 2011: 14-16). Bu amaçlarına ulaşmak için de tüm yol ve yöntemlere başvururlar. Uzun süre uğraşmalarına rağmen, On Dokuzuncu yüz yılın ortalarına gelindiğinde silah zoru ile Türkistan topraklarına hâkim olmalarının mümkün olamayacağını görürler. Çünkü on dokuzuncu yüzyılın yarısına gelindiğinde yüz yıla yakın uğraşlarına rağmen ancak Kazak topraklarının bir kısmında işgal hareketlerinde başarılı olurlar. Kırgız, Özbek, Türkmen topraklarına ise tüm hamlelerine rağmen girme imkânı bulamazlar. Hatta istila etseler bile kalıcı olamayacaklarını anlarlar. Bu yüzden İlminskiy'nin fikirleri doğrultusunda, silah zoru ile sahip olamadıklarını, asimile yolu ile elde etmeye çalışırlar.

İlminskiy'nin amacı ve bu amaç doğrultusundaki çalışmalarını kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

Ruslar, On Dokuzuncu yüz yılın ikinci yarısından sonra özellikle Türkistan toprakları başta olmak üzere hâkimiyet alanlarını genişletirler. Hâkimiyetine aldıkları diğer milletler üzerinde büyük baskı kurarlar. Bu baskılar nedeniyle işgalleri altındaki topraklarda büyük isyanların çıkması ve kopmaların başlaması tehlikesi ile karşı karşıya kalırlar. Bunu engellemek için dengeli bir politika izlemeye başlarlar. Politikanın temelinde ise Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma yer alır. Bu yolla kendi idaresindeki Slavları Panslavizm faaliyetleri ile kendine bağlamak isterken, özellikle de büyük çoğunluğunu Türk boylarının oluşturduğu Rus olmayanları da Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetleri ile kendine yakınlaştırma işine girişir. Bu noktada Türk lehçelerinden bir kaçını iyi derecede bilen Ortodoks misyoneri ve Kazan İlahiyat Fakültesi profesörü İlminskiy'inin (1822-1891) geliştirdiği proje hayata geçirilir (Yüce, 2006:3).

İlminskiy, Türk dünyasındaki dil, din ve alfabe birliğini, kazanılacak zaferlerin önündeki en büyük engel olarak görür. Bu yüzden evvela boylar arasında mahalli milliyetçiliği kuvvetlendirmek, her bir boy için ayrı bir alfabe teşkil ettirmek, İncil'in mahalli şivelerde bastırılarak dağıtılmasını önerir. Bu önerileri Ruslar tarafından büyük destek bulur. Kendisi bu düşüncelerini hayata geçirmek üzere Türkistan bölgesine resmi görevle görevlendirilir.

Bu suretle Türkistan coğrafyasını gezip gördükten sonra özellikle de Türkistan coğrafyasında giderek etkisi artan Tatarlardan rahatsızlık duyar. Onların tüm Türkistan coğrafyasında açmış oldukları medreselerin Türk boyları arasındaki şiveleri birbirine yakınlaştırdıklarını düşünür. Bu yüzden öncelikle onların faaliyetlerinin durdurulmasını sağlar.

Bu medreseler, özellikle Rusların Kazan Hanlığını ele geçirmesiyle bu topraklardaki faaliyetlerine ve çalışmalarına izin vermemesi ve bir kısmını da sürgün etmesi sebebiyle bölgeden kaçan Tatar âlimlerin açtığı kurumlardır. Bu medreseler, ekseriyetle Ceditçi fikirler doğrultusunda ilerici anlayışla dini ve pozitif eğitimi temel alırlar. Özellikle de Türk dili, tarihi ve kültürü konusunda birleştirici bir rol oynarlar. Esasında Rusların istediği, bu insanların ilk etapta Türkistan'ın muhtelif yerlerine sürgün edilmeleri sonucunda gittikleri yerlerde ulema arasında ikilik çıkarmaları ve nüfus dengesini bozmalarıdır. Hatta bu durum bir fırsata çevrilmek istenir. Bu nedenle ilk başlarda Ruslar tarafından teşvik edilir. Fakat gelişmeler Rusların arzuladığı şekilde seyretmez. Din âlimleri gittikleri yerlerde ikilik çıkarmayı bırakın, hoşgörü ve fikirleri ile halkın büyük takdirini kazanırlar ve halktan büyük ilgi görürler. Neticede bu kurumlardan daha çok Panislamizm ve Pantürkizm davasını benimseyen aydınlar yetişir. Bu durumdan rahatsız olan Ruslar, İlminskiy'nin de fikirleri doğrultusunda hareket ederek, Türk dünyasının birlik içinde hareket etmesini, birbirini tanıması ve yardımlaşmasını engellemek amacıyla bu medreseleri ortadan kaldırmak ve bu medreselerin yok edilmesiyle oluşacak boşlukta, tüm gayretlerine rağmen halkın rağbet etmediği Rus okulları açmak isterler. Bu yolla Rusçayı ve Rus kültürünü egemen kılmak düşüncesini taşırlar. Bu yüzden Tatarlar aleyhinde çok kötü propaganda yapılır, onlardan uzak durulması gerektiği tezi işlenir. 1907 yılında da Tatarların Türkistan topraklarındaki tüm faaliyetleri yasaklanır (Özdemir, 2009: 157-176)

İlminskiy'nin Tatar Türkleri hakkında edindiği izlenim uzun bir sürecin sonucudur. Çünkü İlminskiy, uzun bir süre misyonerlik faaliyetlerini Tatar Türkleri üzerinde uygulamak ister fakat bir türlü gelişme kaydedemez. Daha sonra başka Türk boylarına yönelir. Bu

konudaki düşüncesini 1861 yılında yakın arkadaşlarından biri olan P. S. Savelev' yazdığı mektubunda şu şekilde ifade eder.

“Ben size bir sırrımı söyleyeceğim. Bugünlerde Tatarları eskisi gibi sevmiyorum. Artık Bütün kalbimle Kazaklara yönelmeye başladım. Bundan sonra benim kıblem Kazan değil Ural olacak” der (Ayan, 2015: 65-66).

Bu tür çalışmaların esas gayesi Hristiyanlaştırmak ve Ruslaştırmaktır. Amacına uygun olarak işe başlayan İlminskiy, ilk önce İncil'i her şivede ayrı ayrı bastırarak halka dağıtımını sağlar.

Kendi deyimi ile de, *“... Yabancı ulusların Ruslaştırılması, onların inanç ve dil bakımından da Ruslarla kesin olarak kaynaştırılmaları, yabancı ulusları eğitime sisteminin erişmek istediği son aşama olmalıdır. Bir kavmin tefekkür tarzı ve dünya görüşü, ana dile bağlı olduğundan Hristiyan yapmak için önce İncil'i bu kavimlere kendi lehçelerine göre hazırlayarak dağıtmak gerekir. Ancak bu yayın Rus harfleri ile yapılmalıdır”* der (Erdem, 2005: 12-13).

Amacını bu şekilde ortaya koyan İlminskiy, bu şekilde hem ortak alfabe ve dil noktasında hem de dini açıdan emellerine ulaşmak ister.

Fakat her zaman Ruslara mesafeli yaklaşan Türkistan insanına istedikleri ölçüde tesir edemezler. Fazla etkili olamamalarının bir sebebi de bölge de başlayan Cedit faaliyetler ve Eski usul medreselerin kendi aralarında birliktelik oluşturamazlar ise de Rus tahakkümüne karşı çıkararak toplumu aydınlatma çabalarıdır” (Köseoğlu, 1997: 744-746).

Bu durumu en başından itibaren fark eden İlminskiy, kendi amaçlarına ulaşabilmek için bölge insanından yararlanmak ister. Kendilerine yardım ediyormuş izlenimiyle kendi fikirlerini uygulama alanı arar. Bu yüzden dönemin aydın ve ileri gelenleri ile bir araya gelerek onlara kendini yenilikçi gibi görünen fikirleriyle kabul ettirerek onlar üzerinden bölgeyi parçalama çalışmaları yapar. Örneğin bu amaçla Kazak coğrafyasında İbray Altınсарin¹ ile arkadaşlık kurar. Altınсарin ile olan Arkadaşlığı üzerine şöyle der:

¹İbray Altınсарin (1841-1889) Kazak aydın ve fikir adamıdır. Yaşadığı dönemde Kazak toprakları Rusların işgaline uğrar. Meydana gelen türlü sıkıntıların temel sebebi olarak, göçebe hayatını ve eğitimden çağın gereklerine uygun eğitimden uzakta kalmışlığı bağlar. Altınсарin'in bu noktadaki heyecanını gören İlminskiy Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma yönündeki fikirleri için onun bu duygularından istifade etmek ister. Fakat İlminskiy'nin bu çalışmaları karşısında, Altınсарin de

*“Altınсарin’i okuma yazma bilmeyen bir köye göndermek lazım. Orada Altınсарin’in okul açması gerekir. Halk, Kiril alfabesinin kabul edilmesinin Rusların işi olduğunu anlamamalıdır. Bu yüzden bu okulu sanki Altınсарin kendisi açmış gibi gözüksün, ama Rus İdareciler tarafından sürekli kontrol altında tutulsun, ancak bu çok gizli olmalıdır. Başlangıçta bu yeni sistemde sadece bir tane okul açılsın. O, Altınсарin’in okulu olsun. Sonra yeni sisteme göre eğitim almış olan talebeler, yurdun değişik yerlerinde okullar açsın. Bir taraftan Altınсарin’i de cömertçe ödüllendirmek lazım. Almatı’daki Hristiyanlığı kabul eden Kalmuklara bu dinin esasları Kazakça öğretilmelidir. O zaman onlar da Kazakların Hristiyanlığı kabul etmesine yardımcı olacaklardır”*der (Ayan, 2015: 70).

Başvurulan bu sistem tüm Türkistan coğrafyasında etkin bir biçimde uygulamaya konulur. Bu amaçla daha sonra Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetleri için Rus Tüzem okulları açılır ve hatırı sayılır kişilerin çocukları başta olmak üzere bu okullar teşvik edilir (Özgen, 2014: 20).

Bütün bu çalışmaların neticesinde önce Rusların bölgeyi işgalleriyle başlayan Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetleri 17 Ekim devriminden sonraki hamleler ile tamamlanır. Hem Eski Usul medreseler hem de Ceditçi anlayışla eğitim veren okullar ve onları besleyen vakıflar ve camiler kapatılır. Milli ve manevi değerler olarak geçmişten kalan her şey, yasaklanır ya da yok edilir (Somuncuoğlu, 2006: 222). Bunun yanında Arap alfabesi kaldırılıp onun yerine 1920’li yıllardan sonra Latin Alfabesine geçilir (Açık, 2008: 3). Bu yolla Türkistan coğrafyası için birleştirici bir unsur olarak görülen Arap alfabesi yasaklanarak hem kendi içinde hem de diğer İslam dünyası ile olan bağı kopartılır. Özellikle Türkiye Cumhuriyetinin de Latin alfabesini kabulü ile yeniden bir alfabe politikası belirleyen Sovyet yöneticileri, 1940’lı yıllara gelindiğinde her Türk boyu için Kiril harflerinden oluşan ayrı bir alfabe dayatır (Kınacı, 2010: 1309).

Bu şekilde İlminskiy’nin de daha çabuk Ruslaştırmak amacı ile hedeflediği projeleri bir bir gerçekleşmiş olur (Hayit, 1962: 25).

Ruslara göre Türkistan’da girişilen bu faaliyetlerin bir sebebi de göçebe olan Türkistan halkına okuma yazma öğretmek onları eğitimle tanıştırmak şeklinde olur. Kabul

Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma ’ya karşı Şeriatü’l İslam (İslam Şeriatı) adlı kitabı yazarak karşı durur (Ақшолақов, 2013: 207-218)

edilmeli ki bahse konu tarihlerde göçebe olarak yaşayan bir toplum için, okur-yazarlık oranı da yüksek düzeyde olmaz. Fakat Kazak Alaş Orda önderlerinden Ahmet Baytursunov'un tespitine göre Rusların en çok oynadığı bölgelerden biri olan Kazak coğrafyasında okuma yazma oranı Rus köylüsüne göre daha yüksektir.

Kazak Gazetesinde yayımlanan makalesinde “*Arap Alfabetiyle Kazakça okuyup yazan Kazakların okur-yazarlık oranı, Kiril alfabesi kullanan mujiklerden (Rus Köylüsü) yüksektir*” der (Kesici, 2003: 139). Bütün bunlar kendi halkından çok Türkistan insanı ile uğraşan Rusların asıl amacı olan Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma gayretlerini de ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bütün yukarıda saydığımız sebeplerden ötürü yüzyıl boyunca milli ve manevi birliğin bozulması için her türlü yöntem denenir. Buna karşın bugün demir perde ortadan kaldırılmış ve Türk dünyası arasına örülen duvarlar yıkılmıştır. Uzun süreli ayrılığın getirdiği bazı sıkıntılar vardır. Bu sıkıntıların giderilmesi noktasında bazı adımların atılması gerektiği muhakkaktır.

Görüş ve Öneriler

Yüz yıldan fazla bir süre özellikle İlminskiy'inin projeleri ile Türk dünyasında derinleştirilen sorunlar, ister istemez Türk dünyasında bazı irtibat kopuklukları ve bölünmeler meydana getirmiştir.

Bugün baktığımızda Türk dünyasının da içinde yer aldığı tüm İslâm coğrafyasında iç ve dış kaynaklı birçok sorun yaşanmaktadır. Bu sorunu çözenin yegâne yolu kendi içlerinden çıkacak bir lider devlettir. Bu da Osmanlı'nın varisi olan Türkiye Cumhuriyeti olarak gözükmektedir. Çünkü Türkiye, her şeyden evvel Osmanlı'nın bıraktığı miras ve kendi köklü geçmişi ile en tecrübeli konumdadır. Bunun yanında ekonomik ve stratejik olarak hem Doğu hem de Batı ile yakın olmasından dolayı avantajlıdır. Fakat bu huzura vesile olacak bir güce ulaşması için öncelikle hâlihazırda bağımsız Türk Cumhuriyetleri başta olmak üzere Türk Dünyası ile kuvvetli bağlar kurup ilişkilerini geliştirmelidir. Bunun için ise tarafların karşılıklı atması gereken adımlar vardır. Bu aynı zamanda tarihi bir sorumluluktur.

Biz de bugün için atılacak bazı adımların bu kopukluğu gidereceği ve yeniden milli ve manevi buluşturmayı gerçekleştireceği kanısındayız. Bunlardan önemli gördüğümüz bazıları şöyle sıralanabilir.

Bugüne kadar Türk Dünyası birlik çalışmaları noktasında tarih, edebiyat ve dil başta olmak üzere birçok alanda çalışmalar yapıldı. Halen de bu çalışmalar hem devlet politikası gereği resmi olarak hem de özel teşebbüsler üzerinden yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bu noktada devletimizin hem her kademeye hitap edecek şekilde açıp donattığı ve her türlü desteği sağladığı resmi eğitim kurumları olarak hem farklı alanlardaki çalışmalarla üzerine düşeni yapmak için büyük bir gayret içinde olduğu aşikârdır. Fakat bu çalışmaların daha verimli olarak devam edebilmesi, daha kısa sürede daha faydalı netice vermesi için bölgede kaldığım süre içerisinde edindiğim izlenimlerden hareketle atılması gereken adımlar olduğu kanısındayım. Bunların birkaçını şöyle özetleyebiliriz.

1-Her şeyden evvel Türkistan coğrafyasına resmi ya da yarı resmi görevle gidecek olan devlet görevlilerinin mutlaka ciddi bir seminer ve hazırlık döneminden geçtikten sonra gönderilmesi gerekmektedir. Hatta bir yılı aşan bir süre kalacak ise gideceği ülkede konuşulan Türk lehçesini bilme şartı aranmalıdır. Yoksa halk ile iletişim kurmada sıkıntılar ve devleti temsil noktasında da zaaf yaşarlar. Çünkü resmi görevlilerin halk ile yaşayacakları sıkıntılar insanların bir genelleme yapmasına ve tüm Türkiye'ye mal etmesine sebep olmaktadır. Bunun yanında devletin resmi ideolojisini temsilen gidecek olan bu görevlilerden ziyade hangi amaçla gittikleri belli olmayan ve devleti temsil noktasında herhangi bir sorumluluk hissetmeyen insanlar devreye girmektedirler. Bunların yapacakları yanlışlar da tüm Türk insanına mal edilmektedir.

2-Bölgeye giden resmi ya da yarı resmi devlet görevlilerinden özellikle de her kesim ile muhatap olmaları dolayısıyla eğitimcilerden yılda en az bir defa rapor istenmelidir. Bu raporun içeriği, “bölge ile daha sağlam işbirliği için neler yapılabilir?” sorusuna cevap vermelidir. Çünkü üç veya beş yıllığına olmak üzere farklı kademelerde her yıl yüzlerce öğretmen ve öğretim görevlisi görevlendirilmektedir. Bunlar uzun süre bölgede yaşamalarına rağmen döndüklerinde kendi tecrübelerinden faydalanmak üzere her hangi bir çalışma yapılmamaktadır. Özellikle yurt içi göreve dönen öğretmenlere çeşitli seminer, panel ve yazı çalışmaları ile tecrübelerinden faydalanılmalıdır. Bunların gerçekleşmemesi çok büyük maddi ve manevi emeklerden sonra edinilmiş deneyimlerin heba edilmesi anlamına gelmektedir.

3-Özellikle gönderilen Eğitim müşavirleri Rusça ve yerelde konuşulan Türk lehçesini iyi bilmesi gerekir. Yoksa görevlendirildikleri yerlerde isteseler de aktif olarak çalışma imkânı bulmaları zordur, hatta bazen imkânsız olmaktadır. Bununla beraber Eğitim müşavirliklerinin yerel eğitim sisteminin mevzuatına da hâkim olmaları gerekir. ancak bu şekilde orta kademe ve üniversite düzeyinde hangi açıdan ve ne kadar işbirliğine gideceklerini

saptayabilirler. Çünkü özellikle eğitim müşavirlerin üniversiteler arası işbirliklerinde, eğitim fuarlarında ve düzenleyecekleri seminerlerle etkin rol oynamaları gerekmektedir.

4-Topluluklararası yakınlaşma okuyan nesiller üzerinden çok daha kolay sağlanabilir. Bu yüzden Türkiye'deki devlet üniversitelerinin, kardeş şehir projelerinde olduğu gibi bölgede kendi dengi bölümleri olan bir üniversite bulup, kardeş üniversite ilan etmeleri konferans, seminer, bilgi şöleni, staj ve benzeri konularda faaliyetler yürütmeleri gerekir. Bugün bunu yapan üniversitelerimiz olsa da istenilen düzeyde olmadığı muhakkaktır.

5-Üniversitelerimiz, Türkistan'dan gelen öğrencilerin Türkiye'deki eğitimlerini bitirdikten sonra yurtlarına dönerlerken bilinçli ve donanımlı dönmelerini sağlamalıdır. Ülkelerine gittiklerinde Türkiye'nin gönüllü birer elçisi olarak çalışacakları bir disiplin ve donanımda olmalıdırlar. Bu yüzden maddi ve manevi noktalarda da destek olabilecekleri kadar öğrenciyi bünyelerine katmalıdırlar. Yoksa sayıca fazla olsa da yeterli yardım ve donanımı görmeden yurduna dönen öğrenciler, Türkiye hakkında olumlu duygular taşımasalar da yaşadıkları sıkıntılardan dolayı Türkiye'de okumayı başkalarına tavsiye edemeyeceklerdir. Bu da Türkiye'nin bir cazibe merkezi olmasını engeller.

6-Devlet üniversitelerimizin Türkistan coğrafyasında şube açmaları için teşvik edilmesi gerekir. Özellikle de bölgede etkin olan veya etkin olmak isteyen başka devletlere karşı ortak din, tarih ve dilden hareketle tarih, edebiyat, ilahiyat, arkeoloji ve coğrafya gibi bölümler açılmalı, bu bölümlerde okuyan öğrencilerin stajları için iletişimde oldukları üniversiteler üzerinden en az bir yaz tatili olmak üzere staj dönemlerini Türkiye'de geçirmeleri sağlanmalıdır. Bu tür işbirlikleri için Türkistan coğrafyasında birçok üniversitenin işbirliğine hazır olduğu şüphesizdir. Bu coğrafyada çok sayıda öğrenci yurt dışına okumaya gitmektedir. Bu sayede bunlar Türkiye'ye yönlendirilebilir.

7-Özellikle Çağdaş Türk Lehçeleri, Türk Dili ve Edebiyatı ile Türk tarihi alanlarında doktora ve yüksek lisans ve lisans dönemlerinde Türkistan bölgesini de içine alan bir konuda çalışma yapıyorlarsa en az bir yılını çalıştıkları ilgili bölgede geçirmeleri ve biri Türkiye'den biri ilgili bölgeden olmak üzere en az iki danışmanla çalışmalarını mecburi kılınmalıdır. Bu durum hem öğrencinin daha iyi yetişmesini hem de Türkiye'den ve bölgeden iki hocanın birlikte çalışması ve fikir alışverişinde bulunmasını sağlayacaktır.

8-Türkçe çok zengin bir kelime hazinesine sahip bir dildir. Bunu Türkçenin bütün lehçelerini bir potada ele aldığımızda daha net anlarız. Bu yüzden her hangi bir lehçeyi dayatmak yerine Türkiye Türkçesinin de içinde yer aldığı Oğuz grubuna ait Türk boylarına

mensup insanlara Türkçenin başka bir kolu olan Kıpçak grubundan da bir lehçe öğretilmelidir. Kıpçak grubundan olanların da Oğuz grubu lehçelerinden birini öğrenmesi teşvik edilmelidir. Gerekirse bu devletin bir politikası olarak karşılıklı antlaşmalarla hayata geçirilmelidir. Bu sayede tüm Türk dünyasının zamanla birbirini daha iyi anlama ve aynı dilde anlaşması sağlanabilir. Bu durum lehçelerin birbirine yakınlaşmasını da kolaylaştırır. Bu özellikle Çağdaş Türk Lehçeleri öğrencileri ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okuyan öğrencilerden başlamak suretiyle faaliyete geçirilebilir.

Çünkü Kıpçak grubu içinde yer alan her hangi bir şiveyi bilen bir Türk, Kıpçak grubuna ait tüm şivelerde rahatlıkla konuşup anlaşabilir. Bu durum Oğuz grubu için de geçerlidir. O halde Oğuz ve Kıpçak lehçelerinden birer tanesine hâkim olan fertler geniş coğrafyada yaşam sürdüren tüm Türk menşeli insanlarla rahatça konuşup anlaşma imkânına sahip olur.

9-Açılacak Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde tüm lehçelerin müfredata yer alması yerine birinci sınıftan başlamak kaydıyla öğrencinin ilgi duyduğu bir lehçenin tam öğretilmesi ve mezun olduğunda ilgili Türk topluluğunun dil, kültür, tarih ve edebiyatına hâkim olması gerekmektedir. Okuduğu dönem içinde diğer lehçeler seçmeli ders olarak konup arzu edenlerin ilgisine sunulması sağlanmalıdır. Aksi takdirde öğrenciye hiçbir topluluğa ait dil, kültür, edebiyat ve tarih öğretme şansı olmuyor. Öğrenciler sadece yüzeysel bilgilerle mezun edilmektedirler.

10-Bakanlıklar düzeyinde atılacak adımlarla tüm Türk dünyasında okutulacak ortak dil, edebiyat, tarih ve coğrafya kitapları hazırlanmalıdır. Bu kitaplarda ortak dönem ve eserler alınmalıdır. Özellikle Edebiyat kitaplarında her Türk topluluğundan birkaç yazarın yer aldığı ve birkaç metin üzerinden ortak bir dil ve edebiyat kitabı hazırlanıp okutulmalıdır. Bu nesillerin önce birbirlerini tanıması sonra merak edip okuması ve devamında anlaması ile düşünce ve menfaatlerde bir araya gelmesini sağlayacaktır. Çünkü üniversiteyi okumasa da insanımızın birbirini tanıması ve bilmesi zaruridir. Bu durum ortak akılda buluşmayı kolaylaştıracaktır.

11- Tüm Türk dünyasına hitap edecek bir televizyon kanalı hayata geçirilebilir. Birinci adım, ‘Türkistan Tv’ adıyla kurulacak bir televizyon da altyapı ve eleman olarak tüm Türk halklarından beslenirse bölgede etkili olacaktır. İkinci adım ise Ahıska Türkleri konusunda çalışmalar yoğunlaşmalı ve özellikle haftalık çıkan Ahıska Gazetesinin desteklenerek bizim arzulanacağımız şekilde milli ve maneviyatçı basının gelişmesini sağlamalıyız. Ahıskalılar

vasıtası ile basında Türkiye modeli sunulmalıdır. Bu yapılırken daha çok teknik ve eleman desteği sağlanmalıdır. Yine Tüm Türkistan'a hitap edecek bir televizyon kanalı Ahıskalılar üzerinden bölgede kurulmalıdır. Yönetimi tamamen Ahıskalılar 'da olmalı sadece TRT vasıtasıyla teknik, eleman ve psikolojik destek verilmeli. Yayın TRT AVAZ'da olduğu gibi tüm Türk Lehçelerinde olmalıdır. Çünkü Türkiye'den yayın yapan bir televizyon kanalı ne kadar objektif davranırsa davranırsın bölgede izlenebilmesi için ekstra bir uyduya ihtiyaç duyar. Böyle bir adım bölgede etkin olma çabası içindeki Türkiye Cumhuriyeti için de olumlu olacaktır. Çünkü içeride güçlü bir Türkiye nasıl ki dışarıda da daha güçlü hale geliyorsa, dışarıda lobisi güçlü bir Türkiye, içeride daha güçlü olur.

12-Son olarak, buradan çeşitli amaçlarla bölgeye giden üniversiteler, belediyeler ve başka kuruluşlar yerine getiremeyecekleri sözleri vermemeleri gerekir. Ortamın heyecanı ile samimiyetle verilmiş bazı sözler yerine getirilemeyince tüm Türkiye ve Türk insanına karşı bir güvensizlik meydana gelmektedir. Örneğin, Kırgızistan Issık Göl şehrinde bir belediyenin yol yapacağı vaadini yerine getirememesi bölgedeki yerleşik topluluğun incinmesine vesile olmuş ve oradaki insanların oraya gelen herkese bu olumsuz durumu anlatmasına sebep olmuştur. Bu yüzden ancak yerine getirilebilecek sözlerin verilmesi gereklidir.

Sonuç

Özerk ya da bağımsız olarak yaşayan Türk toplulukları her biri kendi yerinde çok zengin manevi kültürel miras ile maddi yerüstü ve yer altı zenginliklere sahip olarak dünyada az milletlere nasip olacak bir güce sahiptir. Fakat her biri birinden uzakta ve güç birliği yapamadığından dünyada gücü nispetinde etki yaratamayan bir pozisyondadır. Bu kadar zengin kültürel ve doğal kaynaklara sahip bir milletin Gaspıralı İsmail Bey'in dediği gibi, güçlü olmasının tek yolu "*dilde, fikirde, işte*" birlik olmasından geçer. Bunun için evvela bir birinin dilini ve edebiyatını anlaması ve karşılıklı iletişim içinde olması gerekir.

Birbiriyle aynı dili konuşanlar ve aynı eserleri okuyanlar zamanla aynı duygu ve düşünceleri hissederler. Bu da ortak bir gelecek ve düşünce birliğini beraberinde getirir. Çünkü birleşmemeden dolayı bugün dünyanın tanıdığı Türk aydın, yazar ve şairlerini Türk Dünyası'nın mensupları yeterince tanımıyor ve nesillere aktaramıyor. Sadece alan ile ilgilenenler veya kişisel merakı olanlar bu abidelerden haberdar. Oysa nesillerimiz birbirini bilmeli ki birbirine sahip çıksın, ortak hedefler etrafında birleşsin. Bu nedenle ortak dil ve edebiyat çalışmalarına hız verilmeli ve herkes gibi toplumların hafızasına şekil veren üniversiteler, diğer resmi ve özel kuruluşlar ile aydınlar da üzerine düşeni yerine getirmelidir.

Kaynakça

Açık, Fatma (2008). “XX. Asrın Başlarında Türk Dünyasında Yaşanan Alfabe Değişikliklerinin Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları”, Ankara, Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Başkent Üniversitesi Rektörlüğü ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Başkanlığı.

Akşolakov, T.- Cumacanova, T.- Kaliev, S.- Düysebaev, S. (2013). *Kazak Edebiyatı 9*, Almatı, Mektep Yayınevi.

Ayan, Ekrem (2015). *Modern Kazak Edebiyatında İbray Altınсарın*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.

Buran, Ahmet ve Alkaya, Ercan (1999). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Elazığ: Çağ Ofset.

Erdem, Mustafa (2005). *Kırgız Türkleri Dini ve Sosyal Hayatı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Hayit, Baymirza (1962). *Komünist Emperyalizmi Karşısında Türkistan*. İstanbul: Toprak Dergisi Yayınları.

Kamalov, İlyas (2011). *Türk Cumhuriyetleri'nin Bağımsızlıklarının 20. Yılında “Rusya'nın Orta Asya Politikaları”*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları.

Kesici, A. Kayyum (2003). *Dün, Bugün ve Hedefteki Kazakistan*. İstanbul: Iq Kültür sanat Yayıncılık.

Kınacı, Cemile (2010). Sovyetlerden Günümüze Kazakistan'da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları, *Turkish Studies*, 5(4), 1304-1319.

Köseoğlu, Nevzat (1997). *Türk Dünyası Tarihi Ve Medeniyeti Üzerine Düşünceler*. 3. Basım, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Özdemir, Emin (2009). Kazak Kültürel Hayatında Tatarların Etkisi Ve Kazak Ceditçiliğinin Gelişimi, *Bilig Dergisi*, (48), 157-176.

Özgen, Nurcan (2008). *Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Kırgızistan Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Somuncuoğlu, B. Tümen (2006). Türkistan'da Eğitim(1865-1917) ve Çarlık Rusya'sının Sosyopolitik Açıdan Eğitime Yaklaşımı. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

Yüce, Mehmet (2006). 'Kırgız Türklerinin Ulusal Kimlik Politikası', *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 528 (9), 1-12.